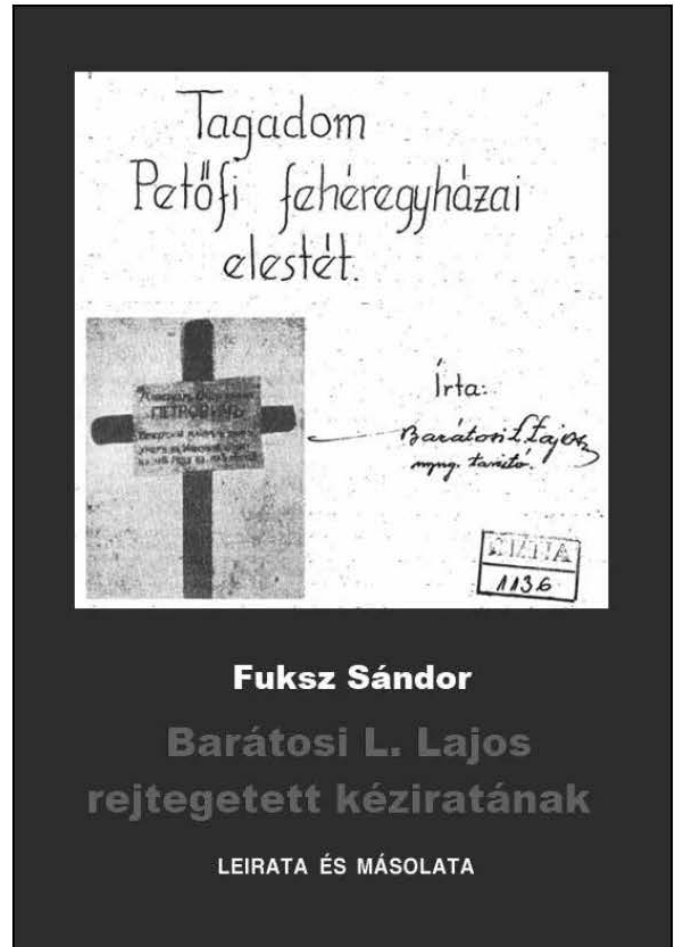
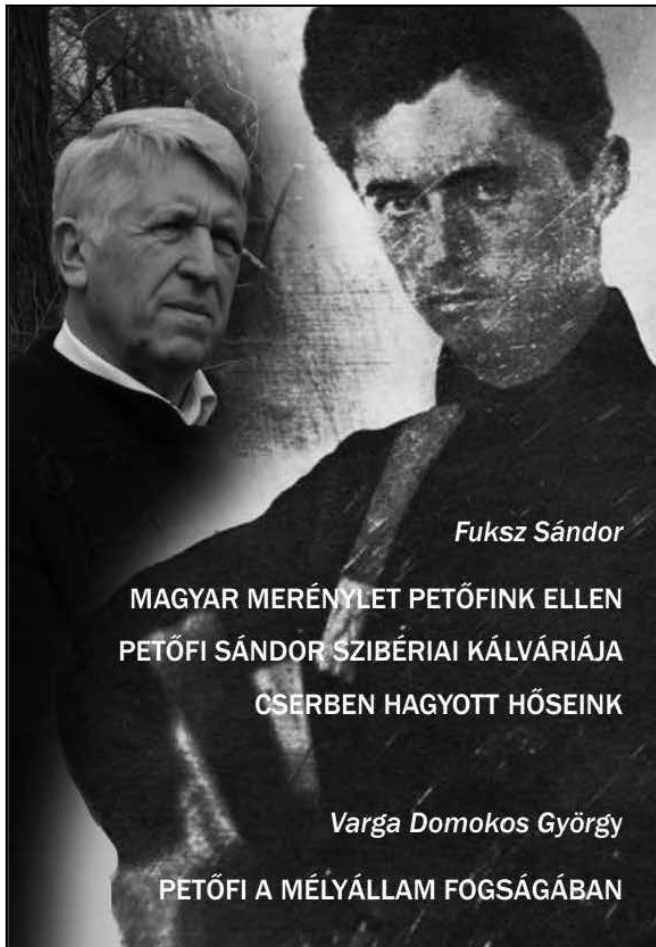

Varga Domokos György

Már annak kínos, aki tagadja*

(Nehéz Mihály: Rabkenyéren. Petőfi Barguzinban.
Szerkesztő, kiadó: Borzák Tibor, BT-Press Könyv- és Lapkiadó Bt., 2024)

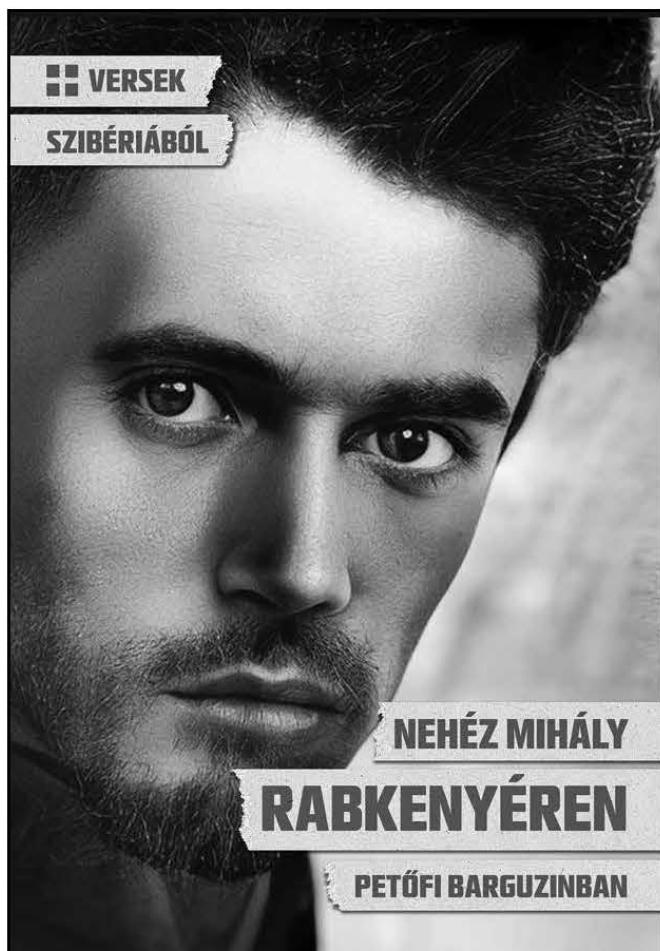
Olyan seregestől bújnak elő mostanság a Petőfi Sándorunk szibériai életét igazoló írások, mint kiadós eső után a gombák.

Miként a könyv címlapján látható, Fuksz Sándor három írásához – *Magyar merénylet Petőfink ellen*; *Petőfi Sándor szibériai kálváriája*; *Cserben hagyott hőseink* – magam is csatlakoztam egy tanulmány erejéig: *Petőfi a mélyállam fogságában*.

Még ugyanebben az évben jelent meg Fuksz Sándor jóvoltából – s szintén a Szilaj Csikó honlap munkatársainak közreműködésével – *Barátosi L. Lajos rejtegetett kéziratának leirata és másolata: Tagadom Petőfi fehéregyházai elestét*.

A napló nagy része már korábban megjelent egy ugyancsak nagyon jelentős kiadványban, a Magyarok Világszövetsége gondozásában. A *Magyarságtudományi Füzetek* szóban forgó, 25. száma 2015-ben látott napvilágot, s elhallgatott, bizonyító erejű dokumentumokat tartalmaz.

A Magyarok Világszövetsége aztán 2023-ban – azaz egy évvel ezelőtt – még egy *Magyarságtudományi Füzeteket* (füzetet) szentelt a témának. A 38. szám szerzői között ott találjuk – Patrubány Miklóson, Fuksz Sándoron, Leonyid Budunovon túl – Borzák Tibort is. Neki köszönhető egy újabb, témánkba vágó, Petőfiről szóló könyv tető alá hozása és szintén idei (2024. évi) kiadása.

Ez a könyv több szempontból is kitüntetett figyelmet érdemel. Nem csak azért, mert a szerzője – Nehéz Mihály – az özvegye szerint nem teljesen tisztázott körülmények között (vagyis nem feltétlenül természetes halállal) végezte. Az 1996-ban bekövetkezett tragédia óta *Nehéz Mihályné Szilvássy Irén* sokat tépelődött azon, hogy napvilágra merje-e hozni férje hagyatékát. Végül csak úgy döntött, hogy – képekkel és lábjegyzetekkel kiegészítve – közkinccsé téteti az addig gondosan őrzött kéziratot.

„Férjem mellett végig tanúja voltam a szibériai Petőfi-kutatásnak, halála után pedig tudásomhoz és lehetőségeimhez mérten folytattam a munkáját a Megamorv-Petőfi Bizottság tagjaként. Az évek során nemegyszer éltem át kísérteties zaklatást, férjem halálának körülményei is sok kérdést vetnek fel bennem. Ezt a könyvet mindazoknak ajánlom, akik életüket és munkájukat adták az igazság felderítéséért.”

Borzák Tibor személyében a lehető legszakavatottabbra bízta a kézirat megszerkesztését és megjelentetését. A szabadgondolkodású, lelkiismeretes újságíró már 1989-ben könyvet jelentette

tett meg a Petőfi-expedícióról. Mint a Megamorv-Petőfi Bizottság tagja jól ismerte nemcsak Nehéz Mihályt és feleségét, hanem az egész expedíció legfontosabb szereplőit meg nemegyszer váratlan és rejtélyes fejleményeit. Egyik szerzője volt – Nehéz Mihály, Mikolás Miklós, Szuromi Lajos, Jurij Vinokur, Pécsi István és Csank Csaba mellett – a *Megamorv Petőfi Bizottság jelentése Barguzintól-Amerikáig* című, 1991-ben megjelent kiadványnak. Nem mellékesen szólva: a szerzőtársak egyikének, Csank Csaba történésznek köszönhető a *Rabkenyéren* előszava. 2014-ben pedig Borzák Tibor a barguzuni csontváz körüli titkoknak szentelt egy egész könyvet.

Nehéz Mihály könyvének a szempontjából mindennek annyiból van jelentősége, hogy az 1996-ig lejegyzett kéziratból – az utólagos lábjegyzeteknek köszönhetően – egy nagyon is időszerű mű születhetett. Egyáltalán nincs hiány- vagy elavultságérzetünk. Sajnálatos módon azonban igazából azért sem lehet, mert Petőfink szibériai életének konok tagadói a mai napig döntési vagy döntéselőkészítői pozíciókban vannak, s a közvélemény nagy része még mindig az ő útmutatásukat követi.

Ezért aztán Nehéz Mihály egyedülálló felfedezéseinek bemutatására, hangoztatására mind a mai napig szükség van. Azontúl, hogy tolmácsa volt a Megamorv-Petőfi Bizottság szervezte expedíciónak, kulcsszerepet játszott az expedíció sikerében, Petőfi szibériai élete, sőt ottani költészete létezésének bizonyításában. Az 1950-es években az Állami Gorkij Egyetemen tanult Szverdlovszkban. Ekkor hallott először arról, hogy Petőfi Sándor a Bajkál-tó mellett volt fogásban, ott halt meg és ott is temették el. Jóval később, az 1980-as években aztán szoros kapcsolatba került a burját kutatókkal, és fordítani kezdte a tőlük kapott dokumentumokat, cikkeket, verseket. Köztük orosz nyelvűeket, amelyeket szinte bizonyosan Petőfi Sándor írt; de olyanokat is, amelyek nagy valószínűséggel nem a mi költőóriásunk szerzeményei. Borzák Tibor mégis fontosnak ítélte ezek közlését is...

Nehéz Mihály-könyv: a minőség forradalma – szemléletváltás

„Nagy megtiszteltetés számomra, hogy szerkesztőként és kiadóként könyvet »varázsolhat-

tam» belőle» – mármint a kéziratból –, írja Borzák Tibor a fűszövegben. Ami a „varázslást” illeti, Borzák nem túlzott, s a Petőfi igazáért küzdők számára ennek is megvan a jelentősége...

Nemrég olvashattam el – Fuksz Sándor személyes ajándékaként – Alekszej Tyivanyenko könyvét: *A szibériai „titkos fogoly”. Petőfi Barguzinban*. Magyarra fordítója: Dalmay Árpád irodalmár, a *Rabkenyéren* váratlan társszerzője. Egyik szerkesztője: Fuksz Sándor. Felelős kiadója: Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének az elnöke. A fentebb említett kiadványokon túl leginkább ez a könyv készített arra, hogy a Magyarok XI. Világkongresszusán, ennek Petőfi-konferenciáján tartott előadásomon azt hangoztassam: mivel immáron megalapozott, sőt cáfolhatatlan történelmi és irodalmi tények tömkelege bizonyítja, hogy Petőfi Sándor az élete végét szibériai száműzetésben volt kénytelen eltölteni, a továbbiakban nem annyira az igazunk bizonygatására, sokkal inkább az „eladására” kell figyelmünket s energiánkat összpontosítanunk.

Tyivanyenko az elképesztően tartalmas, kiváló kutatóhoz méltóan alaposan dokumentált, hivatkozásokkal teli könyvében egyebek között 30 tételen keresztül sorolja a kihantolt csontváz jellegzetességeinek megfelelését mindazokkal a vonásokkal, amelyeket még költőnk kortársai jegyeztek fel. Annak a valószínűsége, hogy ez a megfelelés merő véletlen lenne, közelít a nullához; annak a valószínűsége pedig, hogy Petőfi nyomait lelték meg Szibériában, közelít a 100%-hoz. Mély oka kell legyen annak, hogy valaki a valószínű 100-zal szemben még mindig a valószínűtlen nullához ragaszkodik. Most csak egyetlenegyem említek: akik azért fogtak „tudományos” meg „elvtársi” hadoválásba arról, hogy a Barguzinban meglelt csontváz egy nőé, hogy ezzel is (akár a hírhedt „négy igenes” akcióval) akadályt gördítsenek Pozsgay Imre köztársasági elnökké választása elé, azok soha az életben nem fognak nyilvánosan igazat adni az ellentétes állásponton lévőknek. De nemcsak ők nem, hanem a nyomdokaikba lépők sem: a hatalmi gépezeteket önmagában még egy rendszerváltás sem tudja korábbi álláspontjuk megváltoztatására készíteni – ehhez kinyilvánított politika akarat szükséges. Márpedig ez az akarat a rendszerváltás óta sem született meg. Olyannyira nem,

hogy egy korábbi Orbán-kormány belügyminisztere, Pintér Sándor kegyeleti okokra hivatkozva tagadta meg, hogy DNS-vizsgálathoz mintát vegyenek a Petőfi család sírboltjában nyugvók valamelyikéből. A Mi Hazánk egyik vezetője pedig azt mondta e sorok írójának, hogy nem kívánnak olyan témával foglalkozni, amely megosztja a magyar társadalmat...

Nos, ezért vélem úgy, hogy terméketlen vitákat folytatni e kérdésről – akár „szakértőkkel”, „MTA-tudósokkal”, „kutatókkal”, akár politikusokkal – semmi értelme. Annak látom csak értelmét, hogy – igazunk teljes tudatában, rendíthetetlen nyugalommal és derűvel – a nagyközönséget igyekezzünk meggyőzni és megnyerni, s a nagyközönségen belül egyre több közismertségnek örvendő, népszerű személyt. Ennek egyik lehetséges módja, hogy – a magunk lehetőségeihez mérten – rendre közzétesszük a Petőfi életben maradását, Szibériába hurcolását igazoló vagy taglaló újabb és újabb felfedezéseket, dokumentumokat, tanulmányokat.

Borzák Tibor a Nehéz Mihály által ránk hagyományozott kéziratból egy kézbe vehető, ráadásul szemnek és szívnek egyaránt tetszetős könyvet alkotott. Formailag is, tartalmilag is azt domborította ki, ami valóban Nehéz Mihálynak volt a legfőbb hozzájárulása Petőfi igazának terjesztéséhez: olyan orosz és burját nyelvű vagy eredetű versek és legendák felkutatása, magyarra fordítása, amelyek vagy meg sem születhettek volna Petőfi szibériai jelenléte nélkül, vagy annyira visszaadják a hajdani, ottani világnak és időknak a hangulatát, hogy végre-valahára tudjuk hova képzelni oda elhurcolt, rabkenyéren sínylődő, örökké hányatott sorsú költőóriásunkat.

Nehéz Mihály 1991 áprilisában, a Megamorv-Petőfi Bizottság megbízásából – Csank Csaba salgótarjáni történelemtanárral, amatőr kutatóval és az Ulan-Udéban hozzájuk csatlakozott Alekszej Vasziljevics Tyivanyenko történésszel – végre eljutott Szibéria különböző városaiba, hogy társaival az ottani levéltárakban kutathassa az 1849 nyarán fogságba került és a Bajkál-tó vidékére elhurcolt magyar honvédek írásos nyomait. Az ulan-udei könyvtárban és irodalmi kéziratárban – ahogy írja – rájuk mosolygott a szerencse. Olyan érintetlen népdalgyűjteményt találtak, amelyet ottlétükkor bontottak ki a paksamétából.

A népdalok szövegét fényképen és xeroxokon hozták haza. Lefordította magyar nyelvre.

Mint kiderült, a barguzini versek némelyikének párja megtalálható Petőfi Sándor költeményei között!

„A versek fennmaradását – írja Nehéz Mihály – a többségükben írástudatlan nótafáknak köszönhetjük, akik emlékezetükre hagyatkozva jegyezték meg és változtatták is a szövegeket, a sorok szótagszámát, a helységneveket, sőt kisebb változtatásokkal a gyári munkások is saját dalaikként énekelték, amit az L. J. Eliaszov néprajztudós szerkesztésében 1939-ben Ulan-Udéban kiadott gyűjteményben szereplő munkások is tanúsítanak.”

Ugyanaz történt, mint általában a népdalokkal: különféle módosulásokon mennek át, különféle változatok születnek. De a legtöbbször megőrznek olyan árulkodó jegyeket, amelyek segítenek a forrás azonosításában.

„A Petrovics verseiben szereplő, képszerűen leírt tárgyak, növények, madarak nem léteztek és nem honosak a zord Szibériában. Nézzünk néhányat: a »szegényember szalmatető s kunyhója« – Burjátiában mindig kevés volt a szalma, és a háztetőket deszkával fedik be; »hullanak a sápadt rózsaszirmok« – rózsza nem hozhat virágot az örökfagyban; »már nem szól a (fülemüle) csalogány« – ahol éjszakánként nyáron is fagypontra kerül a hőmérséklet, ott fázna a csalogány.”

Az imént említett L. J. Eliaszov lejegyezte egy olyan nagyon idős, írástudatlan parasztasszony, Marija Innokentyjevna Morokova szavait, aki még nagyon jól ismerte Petrovicsot. Morokova apja volt Petrovics egyik legjobb barátja. Kislánykorában Morokova gyakran járt Petrovics lakásán, amikor a falujából tejet, tojást, húst, egyebet hordott a városba. És Petrovics is gyakran megfordult Morokova apjának házában.

„Hát arra kíváncsiak, hogy nálunk a faluban kit neveztek feltámadott embernek? – szölte Morokova az őt faggató kutatónak. – Hát arról szívesen beszélek, mert tudok róla egyet-mást. Igaz-e, vagy sem, de az akkori években az itteniek egymás közt igencsak emlegették, van itt egy olyan ember, aki feltámadott. És azután valahányszor a városba (Barguzinba) bementem, mindig találkoztam vele, mert bejáratos voltam a szobaasszonyához.”

S mindjárt itt áll – él – előttünk (vagy fölöttünk, bennünk) egy szívszorító legenda, amely ugyancsak sokat alakulgatható a hosszú évek, évtizedek során, ám olyan elemeket tartalmaz, amelyek Petőfi Sándorunk szabadságharcos sorsa, segesvári „feltámadása” és szibériai száműzetése nélkül semmiképp nem születhettek volna meg.

„Ez a Petrovics nem a mi földünkről, de nem is a mi országunkból, hanem valahonnan messziről való volt. De hogy honnan jött, azt ő soha senkinek nem mondta, s az emberek aztán erről nem faggatták. Petrovics koldusszegény volt és az egész lényén látszott, hogy kijutott neki a keserűségből. Mindenhez hozzátörődött, a gazdagság nem vonzotta. Az ilyenek, mint ez a Petrovics, nem szeretik a királyokat, viszont azok sem szívelik a Petrovicsokat.

Petrovics halálosan összerúgott a királlyal. Szidták egymást, a király Petrovicsot, ő meg a királyt. Sokáig huzakodtak, de megbékélni nem tudtak. A király azt hajtogatta, Petrovics ne bolydítsa ellene a népet. Petrovics a szemére vetette, a királyságban a nép nem tud zöld ágra vergődni, ínségben él, lerongyolódott. [...]

A háború a király katonái és a Petrovics vezette egyszerű nép között soká elhúzódott. Sehogy se tudták legyőzni egymást. [...]

A király egyszerre csak eszébe vette, hogy segítséget kér a mi Nikolkánktól, az orosz cártól. [...]

– Fogadj bennünket, cár-bátyuska. Mi Franztól, a tengeren túli királytól jöttünk.”

Az egész legendát – az egyszerre felemelőt és szívszorogatót – Borzák Tibor fekete lapon fehéren világító betűkkel jelenítette meg. Akárcsak az összes verset s ezek felvezető, magyarázó szövegeit. A gyász és az ünnep kettős színébe öltöztette őket, ezzel is jelentőséget, méltóságteljeséget kölcsönözve nekik.

Váratlan társszerzője lett néhai Nehéz Mihálynak a beregszászi születésű és illetőségű, ma már (1997 óta) Nyíregyházán élő irodalmár, műfordító, kultúrpolitikus, nyugalmazott középiskolai tanár: Dalmay Árpád. Amikor egy éve (2023-ban) magyar állami kitüntetésben részesült, megkérdezték tőle, hogy sokrétű munkásságából mire a legbüszkébb. Többek között azt emelte ki, hogy: „Sikerült szinte magyarrá tennem a beregszászi járást.” Megemlítette például a beregszászi utca-

nevek visszaállítását, a magyar falunévek hivatalossá tételét – ukránul is úgy hívják a falut, ahogy magyarul –, ezenkívül a város címerének és a díszpolgári cím visszaállítását.

A Petőfinek tulajdonított orosz nyelvű szibériai versekkel akkor találkozott először, amikor 2016 nyarán otthonában felkereste őt Alekszej Tyivanyenko, a burjátiai orosz történész, megajándékozta a könyvével, és arra kérte, hogy fordítsa le magyarra ezt a fontos, hézagpótló munkát. Habár korábban is jelentek meg próza- és versfordításai, arra gondolt, hogy a könyvben szereplő verseket inkább „hivatásos” költőknek kellene magyarra fordítaniuk. Két költőbarátját meg is kérte a közreműködésre, de az egyikük azt válaszolta, hogy nem hiszi, hogy Petőfi hamvai kerültek elő Szibériában, a másikuk pedig csak akkor vállalta volna, ha Dalmay előbb bebizonyítja, hogy azok valóban Petőfi versei. Dalmay tudomása szerint néhai Nehéz Mihály is hasonlóképpen járt, amikor ismert költőt szeretett volna megnyerni a versek magyarul való megszólaltatásához. Nemcsak a tudomány és a politika embereinek, de a lélek felkentjeinek, a „hivatásos” költőknek is kínos lett volna a főáramú, hivatalos állásponttal szembehelyezkedniük.

Igy hát Nehéz is, Dalmay is maga látott neki a fordításnak.

És ugyanígy tett Dalmay Árpád akkor is, amikor Borzák Tibor azzal kereste meg, hogy fordítsa le magyarra azt a 13 verset, amelyet már Nehéz Mihály is lefordított, s amelyről Dalmaynak korábban nem volt tudomása. Borzák szeretett volna, ha nem csak egyetlen fordítás lenne mindegyikről. E versek között olyanok is voltak, amelyek nem közvetlenül Petőfi személyéhez, hanem csak ahhoz a Bajkál-tó környéki világhoz kötődtek, amelyben élete végét töltötte. Borzák Tibor mindezzel – akár tudatosan, akár akaratlanul – egy „paradigmaváltást” (szemléletváltást) hajtott végre: a Petőfi-igazságot taglaló korábbi kiadványokhoz képest a *Rabkenyéren* felhagyott az egyoldalú tudományos érveléssel, a leginkább a józan észre, a tisztességes belátásra számító bizonygatással.

Sokkal inkább arra törekedett, hogy a Nehéz Mihály által megírt történelmi és irodalmi felfedezéseket úgy körfítse, hogy a tisztelt Olvasónak eszébe se jusson kételkedni Petőfi szibériai

száműzetésének, ottani életének valóságosságában. Vegye ezt természetesnek, magától értetődőnek, hisz nem létező költő csak nem ír verseket, nem énekel orosz nyelvű versben Burját földön az ő Júliájáról (mint ahogy megtette), de az ottani nép sem énekelné az ő verseit (mint ahogy az itthoni nép is énekelte az itthoni verseit), és nyilván nem terjednének róla Szibériában Franz királyos (Ferenc József-es) legendák, ha jelenléte nem hagyott volna oly mély nyomot az ottaniak lelkében. Végezetül pedig mi sem bizonyíthatja jobban az ő szibériai életének és orosz nyelvű költészetének valóságosságát, mint hogy két magyar irodalmár is nekifogott ugyanazon ottani versek lefordításának.

Itt már, kérem szépen, rég nem mezítlábas felkelők kényszerű, kuruckodó szabadságharca folyik a nagy tekintélyű fitymálók, csökönyös tagadók ellenében, hanem ünnepélyes, méltóságteljes versengés: ki tudja minél szebben, költőóriásunkhoz illően tálatni az ő teljes igazságát, valóságos szibériai életét.

A Borzák Tibor választotta út egyszerűen nem vezethet máshova, mint Petőfi kiszabadulásához a tekintélyelvű hatalmaskodók és a gondolkodni restek fogságából. Minél többen ragadják kézbe a *Rabkenyéren* szép kötetét, minél többen tekintjük és tekintik immáron magától értetődő valóságnak Petőfi szibériai sorsát, annál többen térnek rá a „szibériai” útra – és annál kínosabb lesz onnan lemaradni.

Hivatásos „tudósunk” pálfordulása

Minden jel arra mutat, hogy közel állunk annak a kedvező lélektani helyzetnek (állapotnak) a bekövetkezéséhez, amely végül Budaházy György és társai kiszabadulásához is elvezetett. A Budaházy Bizottság az Igazságtételért társaság tagjainak kitartó erőfeszítései nyomán sikerült annyi közismert, népszerű személyt megnyerni a vádlottak kegyelmi kérvényének aláírásához, és sikerült e neveket olyan széles körben nyilvánosságra hozni, hogy a végén már nem nekünk kellett támogatók után koslatni, hanem mind többen maguktól jelentkeztek minálunk, nehogy kimaradjanak egy ilyen nemes társaságból. A törvényes hatalom „vette az adást” – megértette,

hogy innentől fogva már szavazatokat is jócskán lehet veszíteni a kívánatos döntés további halogatásával –, s csaknem másfél évtized múltán kegyelemben részesítette terrorizmussal vádolt szabadságharcosainkat.

Ha egyelőre sokkal vontatottabban is, de a Petőfi-ügyben is megkezdődött a „szibériai út” közismert, népszerű személyek általi meglátogatása. Nemere István író egy egész regényt szentelt szintén idén (2024-ben) Petőfi eddig eltitkolt életének.

S habár a hivatásos tudósok, politikusok részéről még nem kezdődött meg a Petőfi-igazság melletti nyilvános kiállítás, bizony már megkezdődött a csendes visszakozás.

Fuksz Sándor – jeles Petőfi-kutatónk – levelet írt Szörényi Lászlónak, az MTA Irodalomtudományi Intézete volt igazgatójának.

„Tisztelt Szörényi László!

Van-e minden ember életében egy végső vágy a teljes megnyugvásra, amely a földi élet során elmulasztott lehetőség (kötelesség) megragadását jelentené? Ha Önben munkál az e fajta hiány, akkor ragadja meg! Tiszta szívvel és lelkiismerettel úgy tudná bezámi ezt a szép pályát, ha bocsánatot kérne Petőfi Sándortól, akinek még mindig nem adatott meg a nemzeti kegyelet – részben az Ön tevékenysége okán. Akik már nincsenek közöttünk: Kosáry Domokos, Fekete Sándor, Kiss József és a többiek, akik a segesvári halállal vezették félre a magyar népet, már nem tudnak bocsánatot kérni... Tegye meg Ön helyettük is! Tisztelettel kérem: mossa le a »gyalázatot«!

*Fuksz Sándor, a Magyarok Világszövetsége Petőfi Sándor Bizottságának elnöke**

Nem szándékozva levéltitkot sérteni, nem idézhetem szó szerint az igazgató válaszát, de Fuksz Sándor baráti közlése nyomán a válasza lényegét igen: Szörényi nem emlékezett arra, hogy valaha is írt volna a költő segesvári eltűnéséről.

Fuksz Sándor erre adott válaszát viszont – engedélyével – szintén szó szerint közölhetem.

„Én a következő publikációjára gondoltam, amelyet izléstelennek és félrevezetőnek is tartottam:

»Ősmagyar sámánok invitálnak a Hősök tereére, hogy temessük el Petőfit végre, ugyanis – mint szerintük köztudott – nem Segesváron nyugszik, hanem az oroszok gondosan összeszedték, és elvitték Szibériába. Olvasván ezt a felhívást, amelyből rögtön azt is megtudtam, hogy az Istent ősmagyarul Őstennek hívják, először csak röhögőgörcsöt kaptam, majd szomorú dührohamot, mert eszembe jutott szegény barátom, Kiss József, a felejtethetlen Petőfi-kutató, aki – miközben az egyre elhatalmasodó rákkal küzdött – utolsó még munkára fordítható hónapjait életéből arra volt kénytelen fecsérelni, hogy akadémiai parancsra ezt a szibériai marháskodást cáfolja...« Megjelent: Magyar Nemzet Magazin, 2014. 8. 9. 37. old.

A »gondosan összeszedett csontok« melletti »röhögőgörcs« cinizmusa íratta velem a levelet, aki egyik szervezője voltam a rendezvénynek. Ott mutattuk be először Petőfi Sándor Segesvár melletti elestének (nem halálának!) máig leghitelesebb történetét, amelyet Franz Fiedler naplóján kívül Bartha János honvédszázados is igazolt. Petőfi Sándor halála körülményeinek tisztázása kegyeleti kérdés, amiből Ön megpróbált tréfát űzni, közben beismerte, hogy az Akadémián parancsot teljesítettek a tudósok, amikor a szibériai »marháskodást« kellett cáfolni.

*Köszönöm válaszát, és kívánok Önnek békés, jó egészségben töltött nyugdíjas éveket: Fuksz Sándor**

Nos, egy ilyen „röhögőgörcsös” hajdani hozzáállásról aligha lehet csak úgy megfélelkezni. Itt már javában az önvédelmi reflex dolgozik. És ez számunkra, Petőfi igazáért küzdők számára nagyon jó jel. Nincs messze az idő, amikor a hivatalos magyar kultúrában is közmegegyezéssel elfogadást nyer: lángelelkű költőnk, szabadságharcunk hőse az élete végét, bizony, rabkenyérrel tengette. De így is megmaradt mienknek.

** A Szilaj Csikó – a társadalmi önszerveződés honlapja 2024. szeptember 22-én közölte ezt az írást, amelyet rövidítve vettünk át.*